

Odd Arne Westad. *Povijest Hladnog rata,* Fraktura, Zaprešić, 2021. 708 str.

Koliko je zaista Hladni rat opsežno i kompleksno razdoblje ljudske povijesti pokazao je norveški povjesničar sa Sveučilišta Yale Odd Arne Westad u svojoj knjizi *Povijest Hladnog rata*. Uz uvodno i zaključno poglavlje, knjiga se sastoji od 22 numerirana poglavlja u kojima se autor odlučuje Hladni rat sagledati kao stogodišnju ekonomsku, društvenu i tehnološku preobrazbu svijeta. Ta globalna pojava bila je praćena oružanim, ali ponajprije ideološkim sukobima koji su iznjedrili nove države i doveli do uspona Sjedinjenih Američkih Država.

U prvom poglavlju, prigodno nazvanom *Ishodišta*, začetke Hladnog rata autor pronalazi već krajem 19. stoljeća kad je kapitalizam bio na „klimavim nogama,” ali i u njegovoj kasnijoj krizi poznatijoj pod nazivom Velika depresija za koju smatra da je dala vjetar u leđa ne samo komunizmu, već i fašizmu i nacizmu. Tim temama bavi se u narednom poglavlju u kojem napominje da Drugi svjetski rat ne treba gledati samo kao „puki uvod u događaje koji će uslijediti” (53). Autor naglašava da je poslijeratni sukob Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog saveza bio neizbježan iako su bili saveznici, uzimajući u obzir „Staljinovu megalomaniju” i ideološku komponentu (79). Upravo je američka politika obuzdavanja (*Containment*) poslijeratni sukob pretvorila u pravi rat. Tek nas trećim poglavljem Westad uvodi u razdoblje Hladnog rata. Poglavlje *Europske asimetrije* posvećeno je uspostavljanju hladnoratovskog poretka koji je bio obilježen strahom od komunističke ekspanzije, slabljenjem Ujedinjenog Kraljevstva i etabliranjem Sjedinjenih Američkih Država u Europi.

S kontekstom poznatih pojmova koji se vežu za Hladni rat poput Trumanove doktrine, Marshallova plana i makartizama autor nas upoznaje u poglavlju *Obnova*. Sljedeće poglavlje posvećeno je projektu Sjedinjenih Američkih Država da stvore, kako navodi autor, „zdravu Europu” kroz ekonomsku preobrazbu, dublju integraciju i kulturnu amerikanizaciju (239). Nakon što je riješeno tzv. njemačko pitanje i osiguran Zapad, Sjedinjene Američke Države pozornost su okrenule prema Aziji. Pitanjima postrojnog azijskog kontinenta autor se bavi u poglavlju *Nova Azija* iz kojega Korejski rat izdvaja u posebno poglavlje *Korejska tragedija* kao „najveći oružani sukob” i početak

globalne militarizacije Hladnog rata (168). U sedmom poglavlju Westad opisuje deterioraciju kineskog čvrstog savezništva sa Sovjetima i krvavu cijenu koja je bila plaćena za novu Mao Ce Tungovu Kinu. O krvavom danku plaćenom za zadržavanje komunističke vlasti u istočnoj Europi, ali i u samoj Rusiji, autor piše u idućem poglavlju. Naglašava i napore Sovjetskog Saveza da sustigne SAD u tehnološkoj utrci za vrijeme Nikite Hruščova čijem je životu i djelu, ali i kritici Staljina, posvećeno nekoliko stranica.

Dekolonizacijski procesi kao posljedice Hladnog rata glavna su tema poglavlja *Sla-manje imperija*. U zemljama Trećega svijeta sukobi su se vodili isključivo zbog kontrole neophodnih resursa koji se ondje nalaze. Autor konstatira da su bivše kolonije Hladni rat doživljavale kao još jedan oblik europske dominacije te ističe licemjerje Sovjetskog saveza koji je istupao protiv imperijalizma, a istovremeno vršio represiju nad narodima svojih azijskih teritorija. Zasigurno jedno od najzanimljivijih poglavlja knjige jest *Neizvjesnost Kennedyjevog doba* u kojem autor pomno opisuje vrhunac Hladnog rata – Berlinsku i Kubansku krizu. Opasnost od nuklearne katastrofe napokon je pokazala objema stranama da je stabilizacija odnosa između dviju velesila itekako nužna. Ono što John F. Kennedy nije učinio, njegov je nasljednik Lyndon B. Johnson bio primoran. *Suočenje s Vijetnamom* važno je poglavlje u kojem Westad pronalazi bitnu pogrešku Kennedyjeve i Johnsonove administracije. Autor smatra da su promatrali Sjeverni i Južni Vijetnam kao dvije različite zemlje i time rat u Vijetnamu pretvorili u pravi primjer hladnoratovskog sukoba. U to poglavlje uključeni su i događaji u Gani i Alžiru, ali i druga krizna žarišta poput Konga i Indonezije. U idućem poglavlju autor naglašava važnost Latinske Amerike za Sjedinjene Američke Države u Hladnom ratu i spremnost Amerikanaca na sve kako bi se riješili komunizma na kontinentu. To je uključivalo vojne intervencije i obavještajnu agenciju te podržavanje protekcionističkih ekonomskih politika i vojnih diktatura kada je bilo potrebno.

Stanje u Indiji za vrijeme hladnoratovskih sukoba autor opisuje u poglavlju *Hladni Rat i Indija*. Indijci, pa tako i „plemeniti” Jawaharlal Nehru, ne žele se prikloniti ni jednoj strani bipolarnog sukoba iako u socijalizmu vide solidarnost i jednakost (431). Indija ne podržava *Containment* niti sprečava kinesko zauzimanje Tibeta, iako potpomaze pokret otpora. Upravo se tada rađa revolucionarna ideja o nesvrstanosti. Lik i djelo Leonida Brežnjeva, ali i život iza Željezne zavjese u njegovo vrijeme detaljno opisuje poglavlje nazvano *Epoha Brežnjeva*. Ključni događaji uključuju gušenje pokušaja reformi komunizma u Čehoslovačkoj i prosvjede u Francuskoj 1968. te stvaranje novog međunarodnog ekonomskog poretka. Dok su promjene na istoku Europe zaustavljene, u Aziji su se tek počele događati. Sljedećih nekoliko poglavlja opisuje događaje na Istoku sedamdesetih godina. Jedan od vanjskopolitičkih ciljeva američkog predsjednika Richarda Nixona i njegovog savjetnika za nacionalnu sigurnost Henrija Kissingera bili su bolji odnosi s Narodnom Republikom Kinom. Taj diplomatski iskorak učinjen je 1972. Nixonovim odlaskom u Peking gdje su „protagonisti detanta postigli znatan

uspjeh” (429). Nešto zapadnije i dalje su trajale borbe između kolonijalizma i njegovih protivnika. Ključne godine u kojima je Hladni rat oblikovao Bliski istok kakav danas poznajemo bile su također sedamdesete. Autor u fokus stavlja važnost bliskoistočne nafte za Zapad te kako su neprestani palestinsko-izraelski sukobi učinili od Bliskog istoka „područje s nerješivim i nesagledivim problemima” (481).

Teško postignuto smirivanje napetosti među protagonistima Hladnog rata pokazalo se kao zatišje pred buru. Osamnaesto poglavlje *Poraz detanta* donosi pregled sve lošijih odnosa između Washingtona i Moskve, kojima su pridonijele i revolucije u zemljama Trećeg svijeta koje su podržavali Sovjeti. Naredno poglavlje obrađuje doba američkog predsjednika Ronalda Reagana i britanske premijerke Margaret Thatcher. Westad piše da je na Zapadu bilo važno poslati poruku da je individualizam važniji od potreba društva. Tako je neoliberalna ekonomija spasila Zapad od opasnosti komunizma pod cijenu povećanja cijena i javnog duga. Političko djelovanje još jednog važnog političara Hladnog rata opisano je u poglavlju *Gorbačov*. U tom vrlo važnom i dojmljivom poglavlju autor naglašava realizam Mihaila Gorbačova u procjeni odnosa sa Sjedinjenim Američkim Državama, njegovu dobru procjenu o potrebi povlačenja Sovjetskog saveza iz Afganistana i nastavka pregovora da se zaustave druga žarišta sukoba Hladnog rata. Autor tumači da je Gorbačov pravi primjer kako jedan „odlučan državnik” može promijeniti put svoje države, čak i ako se ona na kraju i raspadne (562). Nadalje, Westad sumira sve procese koji su doveli do okončanja Hladnog rata iako su oni bili „premnoži i kompleksni” (687). Iako je glavni sukob okončan, autor naglašava da je ostalo još nekoliko tinjajućih žarišta po svijetu, uz ekonomski udar koji je pretrpjela Latinska Amerika nakon povratka demokracije. Daljnje događaje u Europi opisuje u dvadeset i drugom poglavlju, od pada Berlinskog zida i ujedinjenja Njemačke do okončanja komunističkih režima u istočnoj Europi. Posebna pozornost posvećena je raspadu Sovjetskog saveza i događajima koji su doveli do „emocionalne” ostavke Mihaila Gorbačova i „suzdržanog” odgovora američkog vrha (624).

Posljednje poglavlje nazvano *Nasljeđe* bavi se američkim trijumfalizmom nakon Hladnog rata koje autor dijeli na trijumfalizam dvaju predsjednika: trijumfalizam „blagostanja” Billa Clintona i trijumfalizam „prevlasti” Georgea Busha. Bez obzira na odlučujuću pobjedu, Westad konstatira da su Sjedinjene Američke Države izgubile smisao završetkom Hladnog rata, a da novi nisu pronašle. Kritizira politiku SAD-a kao supersile i „opsesiju apsolutnom sigurnošću (koja je neostvariva) i jeftinom naftom (što je također ograničenog dosega)” (631). Pronalazi također i uzroke poraza Sovjetskog Saveza u neuspjehu komunističke partije da svojim građanima osigura društveni i ekonomski napredak. Za razliku od Rusa, zaključuje autor, druge su zemlje odahnule kada je obznanjen kraj Hladnog rata, ponajprije Kina koja je najviše i profitirala u novom multipolarnom svijetu u nastajanju.

Povijest Hladnog rata opširno je i vrlo detaljno djelo jednog od vodećih stručnjaka za Hladni rat. Iako se knjiga bavi većinom Sjedinjenim Američkim Državama i Sovjetskim Savezom, ipak je značajan dio posvećen i ostatku svijeta, što daje koristan pregled utjecaja Hladnog rata i na druge zemlje. Odd Arne Westad zasigurno je napisao važnu knjigu za povjesničare i stručnjake međunarodnih odnosa, ali i šire čitateljstvo koje zanima to razdoblje ljudske povijesti. Kompleksna tematika mnogobrojnih oružanih i ideoloških sukoba prikazana je detaljno, ali jednostavno i čitko, s nekoliko upečatljivih citata, kako povijesnih ličnosti tako i običnih ljudi toga vremena. Autor je uspio pomno prikazati da je shvaćanje uzroka i posljedica Hladnog rata od velike važnosti za razumijevanje svijeta kakav je danas. Domaćem čitateljstvu autor je već otprije poznat po još jednoj sveobuhvatnoj knjizi *Globalni hladni rat: velike sile i Treći svijet* (Golden-marketing–Tehnička knjiga, 2009).

Leona Knežević